

wordt bepaald, zich gelden. Voor een deel is het schaalgevoel, voor een ander deel de sfeer van geestelijk leven, die de motieven draagt.

De motieven liggen terug, treden niet uit. De detaillering vergt beschouwing van dichterbij. Ze willen gelezen worden. En men leest ze inderdaad, als de verluchte bladen van een groot boek. Een deel der critiek heeft op dit punt de vergissing begaan de schilderijen op eternietpaneelen, met diep besef van de ornamentale functies gevat in de betimmerde wanden, als muurschilderingen te beoordeelen. Er zijn nu eenmaal aan den naam van Roland Holst de begrippen architectuur en monumentaliteit verbonden, zoodat automatisch aan zijn werk, ongeacht waarvoor het bestemd is en wat het karakter van de opgave vroeg, de architectonisch-monumentale eisch wordt gesteld. Toch was er een duidelijke toelichting, die anders had kunnen leeren, indien men zelf niet zien kon en nadenken. Deze vergissing bewijst sleur en dogma; tevens toont ze aan hoe ver men afstaat van de levensbeschouwing, waar de architectonisch-monumentale vormgeving niet de oorzaak maar één der gevolgen van is. In de toelichting is met nadruk van dienend werk geschreven. Daarin ligt de kern. Maar lezen, zien noch hooren brengt baat als de innerlijke bereidheid, waar het waarachtige luisteren uit ontstaat, er niet is. In dezelfde toelichting zegt Roland Holst: „Toen ik de ontwerpen voor deze schilderijen een paar jaar geleden voltooid had, heb ik deze schetsen aan mijn vrouw voorgelegd, haar verzoekend de regels te dichten die mijn bedoelingen op andere wijze nog zouden verklaren”. Zoo zijn bij de acht schilderijen, teksten geschreven, even eenvoudig uit wederkeerig begrip gerijpt als de beelden daarboven, die het leven der strijdende en liefhebbende menschen betreffen, in hun daden „van welke wij weten, dat zij zich overal op de wereld herhalen en zich steeds opnieuw herhalen zullen”.

De kleuren zijn stil, beperkt en met dien wonderlijken luister van het innerlijk rijk. Niet, als in de schilderijen van 1912, zijn er vlakken; alles is doorwerkt, ingehouden bewogen en verzonken. Maar in het vroege en late werk blijft vooral in de waarde der motieven hetzelfde wezen van den maker als een ondertoon hoorbaar. Juist de beteekenis en de kracht der motieven in en over zijn werk, openbaren er den religieuzen aard van en onderscheiden het daardoor van de ontwikkeling der moderne schilderkunst, die langen tijd het beeldende heeft versterkt ten koste van het motief. Wie, beter dan hij, kan zoo de motieven uit het menschenleven beeldend verdiepen en ze brengen op een plan, waarin de lagere hartstochten door sterker, warmer en grooter erkenningen worden opgetild. Juist in den tijd van nu, waarin de opdrachten zooveel talrijker zijn dan 25 jaar geleden, blijkt bij velen het typisch moderne tekort aan innerlijke kracht om de motieven menschelijk, neen, vooral geestelijk te kunnen doorleven, waardoor ze aangrijpend worden en niet alleen beeldend sterk. Het kan zijn, dat in de reeks van acht een voorkeur ontstaat voor eenige paneelen, die ge beeldend sterker meent te